

ترافیک و جامعه شناسی

مؤلف

دکتر رضا عبدالرحمانی

(عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین)

دانشگاه علوم انتظامی امین

۱۳۹۷

انتشارات دانشگاه
علوم انتظامی امین

ترافیک و جامعه‌شناسی

مؤلف: رضا عبدالرحمانی

چاپ یکم: زمستان ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰ نسخه

قیمت: ۳۲۰۰۰ ریال

نشانی: تهران - ابتدای بزرگراه شهید خرازی، خیابان شهید جدی اردبیلی، دانشگاه علوم انتظامی امین،

تلفن: ۴۹۳۱۲۹۳

ترافیک بدون مجوز ناشر، پیگرد قانونی دارد.

سرناسه	: عبدالرحمانی، رضا، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: ترافیک و جامعه‌شناسی / مؤلف رضا عبدالرحمانی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۷۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۲۴۲-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: ترافیک -- ایران -- راهنمای آموزشی
موضوع	: Traffic flow -- Iran -- Study and teaching:
موضوع	: ترافیک -- راهنمای آموزشی (پای)
موضوع	: -- study and teaching (Higher) Traffic flow:
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم انتظامی امین
شناسه افزوده	: Amin Police University:
رده بندی کنگره	: ۴۱۳۱۲/۳۸۸: ۱۳۹۶ ق ۴۲/ع ۳۳۳ HE
رده بندی دیویی	: ۴۱۳۱۲/۳۸۸:
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۵۰۷۳۷:

سخن ناشر

سرعت شتابان علم و فناوری همراه با گسترش روزافزون آن به خصوص علوم و فنون مرتبط با دانش پلیسی و به تبع آن، واگذاری مأموریت‌ها و وظایف جدید به افسران پلیس، ما را بر آن می‌دارد برای همراهی با کاروان رشد و توسعه، با نگاه نوین و عالمانه به این مقوله نگرسته و در این رهگذر از اندوخته‌های علمی اندیشمندان و صاحب‌نظران بهره‌مند شویم.

در قرن حاضر که عصر دانایی و اصالت دانش می‌باشد، حوزه علوم تخصصی پلیس توانسته است به توسعه نیازهای فراوان بشری و ارتقای توقعات و انتظارات انسانی، گام‌های اساسی برداشته و به پیشرفت‌ها، زیادی نائل آید. دانشگاه علوم انتظامی امین به عنوان تنها مؤسسه آموزش عالی تربیت افسران پلیس در نظام مقدس جمهوری اسلامی و همچنین مرکز نقل دانش، بینش و مهارت در علوم پلیسی با «ار» بودن دانشکده‌های تخصصی مربوط، وظیفه آموزش و تربیت افسران متخصص را برعهده دارد.

این دانشگاه علاوه بر بهره‌گیری از دانش موجود در دنیا، به تناسب و اقتضای بومی، با استفاده از نظرات حوزه‌های تخصصی پلیس، دست به تألیف دانش زده و با تدوین و تألیف منابع آموزشی مورد نیاز، خلأهای علمی خود را پوشش می‌دهد.

دانشگاه علوم انتظامی امین با تقویت ادبیات و دانش انتظامی، زمینه‌های رشد و توسعه آموزش دانشجویان رشته‌های تخصصی را فراهم کرده است تا پاسخ‌گوی نیازها و انتظارات روزافزون جامعه در حوزه علوم پلیسی باشد. کتابی که پیش روی شما خواننده گرامی قرار دارد، حاصل همین ایده بوده و به دانشجویان عزیز دانشگاه علوم انتظامی امین، اندیشمندان و علاقه‌مندان تقدیم می‌شود و انتظار می‌رود که با ارائه نظرات اصلاحی خود، مهارت تربیت و آموزش دانشگاه را در راستای ارتقا و بهبود کیفی کتاب یاری کنند.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول: تعریف، اهمیت و ضرورت جامعه‌شناسی ترافیک	۱۹
مقدمه	۲۰
تعریف ترافیک	۲۰
حوزه‌های مطالعاتی ترافیک	۲۲
مقدمه	۲۴
جامه‌شناسی ترافیک	۲۴
اهمیت و ضرورت توجه به ترافیک	۲۹
چرایی اهمیت پرداختن به محث ترافیک	۳۰
ضرورت توجه به ترافیک	۴۱
با توجه به دو گزینه زیر، سلاصای از دس ارائه کنید	۴۴
فعالیت‌های گروهی	۴۴
فصل دوم: روش تحقیق در ترافیک و تفریبات شهری	۴۵
مقدمه	۴۶
ترافیک به عنوان پدیده‌ای اجتماعی	۴۶
قواعد اجتماعی مشاهده ترافیک	۴۸
روش‌های تبیین ترافیک	۴۹
مطالعه ترافیک با تأکید بر روش‌های کمی و کیفی	۴۹
برخی مسائل روش شناختی در مطالعه ترافیک	۵۱
آمار در علوم اجتماعی	۵۱
سوگیری در گزارش	۵۲
مطالعات مبتنی بر مشاهده	۵۲
میزان معرف بودن شرکت کنندگان	۵۳
نظریه‌های شهری مرتبط با ترافیک	۵۳

۵۴ مکتب شیکاگو

۵۷ فصل سوم: مورفولوژی شهری و ترافیک

۵۸ مقدمه

۶۱ عوامل مهم در مورفولوژی شهری

۶۲ مورفولوژی شهری، اوضاع اجتماعی و گروه‌های فشار

۶۳ ساخت عمومی شهرها

۶۵ پیاده‌روها

۶۶ خیابان و بزرگراه

۶۹ گونه‌شناسی شهری در ایران

۷۰ دوره‌های مورفولوژی شهری

۷۳ فصل چهارم: اکولوژی شهری و ترافیک

۷۴ مقدمه

۷۴ هدف اکولوژی شهری

۷۵ تعریف اکولوژی شهری

۷۶ انواع جریان‌های اکولوژیکی

۷۸ لزوم علم اکولوژی شهری

۷۹ رویکردهای مکتب اکولوژی

۸۰ چگونگی شکل‌گیری شهرها

۸۶ روش‌شناسی اکولوژی شهری

۸۹ فصل پنجم: دموگرافی شهری و ترافیک

۹۰ مقدمه

۹۰ تعریف جمعیت‌شناسی

۹۲ اهمیت جمعیت‌شناسی

۹۳ جامعه‌شناسی جمعیت

۹۴ مسائل مهم در جامعه‌شناسی جمعیت

شاخه‌های جمعیت‌شناسی.....	۹۵
عوامل مؤثر بر میزان رشد جمعیت.....	۹۵
رشد بی‌رویه جمعیت در جهان.....	۹۶
فصل ششم: نهادها و سازمان‌های شهری و ارتباط آن با ترافیک.....	۹۹
مقدمه.....	۱۰۰
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۰۷
فصل هفتم: روحیات و رفتار شهرنشین‌ها.....	۱۱۱
مقدمه.....	۱۱۲
ابن‌خلدون و اخلاق شهرنشینی.....	۱۱۴
لوئیس ورت شویه: یکی شهری.....	۱۱۶
گسترش خرده‌فروشی.....	۱۲۰
نظریه اخلاق شهری.....	۱۲۰
اخلاق شهروندی و ترافیک.....	۱۲۲
فعالیت گروهی.....	۱۲۶
فصل هشتم: مسائل و مشکلات (اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی) ناشی از ترافیک.....	۱۲۷
مقدمه.....	۱۲۸
الف- پیامدهای مثبت.....	۱۲۸
ب- پیامدهای منفی.....	۱۲۹
پیامدهای ترافیکی.....	۱۳۰
فصل نهم: ارتباط میان گروه‌ها و طبقات اجتماعی شهر با ترافیک.....	۱۳۵
مقدمه.....	۱۳۶
ارتباطات در شهرهای سنتی.....	۱۳۶
شهرهای مدرن.....	۱۳۸
فصل دهم: ارتباط میان فعالیت‌های صنعتی، تجاری و خدماتی با پدیده ترافیک.....	۱۴۹

۱۵۰.....	مقدمه.....
۱۵۰.....	شهرها در جوامع توسعه یافته و در حال توسعه.....
۱۵۲.....	شهرهای پیش از انقلاب صنعتی.....
۱۵۳.....	جوامع در حال توسعه.....
۱۵۴.....	شهر در جوامع در حال توسعه.....
۱۵۵.....	حمل و نقل و توسعه.....
۱۵۷.....	شهر و شهرنشینی در ایران.....
۱۵۹.....	شهرهای جدید در جوامع توسعه یافته.....
۱۶۱.....	فصل نهم: مقایسه مشکلات ترافیک در جوامع صنعتی با جوامع در حال توسعه.....
۱۶۲.....	مقدمه.....
۱۶۲.....	مشکل شهرهای جوان در حال توسعه.....
۱۶۵.....	وضعیت نابسامان وسایل نقلیه و افزایش بی رویه خودروهای شخصی.....
۱۶۵.....	مشکلات ایمنی معابر در سورهای در حال توسعه.....
۱۶۶.....	آلودگی محیط زیست.....
۱۶۹.....	فصل دوازدهم: ارتباط رفتار ترافیکی با الگوهای رفتاری اجتماعی.....
۱۷۰.....	مقدمه.....
۱۷۲.....	اخلاق اجتماعی ترافیک.....
۱۷۵.....	سبک زندگی و اخلاق ترافیکی.....
۱۷۹.....	فصل سیزدهم: ارتباط فرهنگ جوامع با پدیده ترافیک.....
۱۸۰.....	مقدمه.....
۱۸۰.....	فرهنگ چیست؟.....
۱۸۲.....	ارتباط فرهنگ با نهاد ترافیک.....
۱۸۲.....	نهاد جابه جایی از خلال فرهنگ.....
۱۸۶.....	نهاد رسانه و نهاد ترافیک.....
۱۹۳.....	فصل چهاردهم: انواع شهر و ترافیک.....

۱۹۴	مقدمه
۱۹۷	کلان شهر
۱۹۷	توسعه کلان شهرهای مدرن
۱۹۸	ویژگی های کلان شهرها
۲۰۱	شهرهای مجازی
۲۰۲	دوفضایی شدن شهرها
۲۰۵	شهرهای آینده
۲۱۱	فصل پانزدهم: آسیب های اجتماعی و ترافیک
۲۱۲	مقدمه
۲۱۳	گسترش تصادفات و افزایش مرگ و میرها
۲۱۴	وضع نابسامان وسایل نقلیه و افزایش بی رویه خودروهای شخصی
۲۱۵	ترافیک و ارتباطات اجتماعی انسان
۲۱۷	هویت های فردی و اجتماعی و رفتارها
۲۱۹	ترافیک و سلامت
۲۲۳	فصل شانزدهم: ترافیک سازمان یافته و کارآمد با ترافیک نابسامان
۲۲۴	مقدمه
۲۲۴	جامعه شناسی کاربردی
۲۳۶	نقش برخی سازمان ها در فریند حوادث جاده ای
۲۴۷	منابع

پیش‌گفتا

واحد درسی «ترافیک و جامعه‌شناسی» از سال ۱۳۸۱ در برنامه کلاسی مقاطع کاردانی و کارشناسی دانشکده علوم و فنون راهنمایی و رانندگی دانشگاه علوم انتظامی امین گنجانده شده است. نظر به نداشتن منبع آموزشی مستقل در این حوزه، ابتدا جزوه‌ای درسی به مثابه مرجع در اختیار دانشجویان قرار می‌گرفت که در سال ۱۳۸۵ این جزوه به شکل کتابی با عنوان «جامعه‌شناسی ترافیک» به قلم نویسنده از سوی دانشگاه علوم انتظامی امین چاپ و منتشر شد.

حال، پس از گذشت یک دهه با افزایش جامعه نویسندگان طی سال‌های تدریس این واحد درسی و کتاب مورد اشاره، لزوم طراحی، تدوین و تألیف کتابی جدید به فراخور نیاز دانشجویان و علاقه‌مندان حوزه ترافیک احساس شد. بنابراین، با توجه به وجود کاستی‌های کتاب مورد اشاره و نظر مساعد گروه «ارم» جماعی کتاب «جابه‌جایی (ترافیک) از منظر جامعه‌شناسی نهادی» به کوشش نویسندگان تألیف شد.

اگرچه این کتاب با در نظر داشتن سرفصل‌های مصوب مربوط تألیف شده، اما نواقص ساختاری آن را نیز از نظر دور نداشته است، به طوری که پیشنهاد سرفصل تازه را به گروه اجتماعی داده است تا پس از طی مراحل قانونی، در صورت تصویب مبنای آموزش این ماده درسی قرار گیرد. اما این کتاب به دلیل تغییرات کلی آن، پذیرفته نشد و به همین سبب از نویسنده خواسته شد تا کتابی مطابق با سرفصل دروس بنویسد. این خواسته هم‌اینک در قالب کتاب «ترافیک و جامعه‌شناسی» پیش روی دانشجویان راهور قرار دارد. کتاب «جابه‌جایی (ترافیک) از منظر جامعه‌شناسی نهادی» که به کوشش دو نفر از نویسندگان و طی چند سال

گذشته گردآوری شده بود، به مجموعه‌ای دیگر واگذار شد که ان شاء الله در آن مجموعه به چاپ خواهد رسید.

مجموعه جدیدی که پیش روی شماست طی شانزده فصل و به شرح زیر تنظیم شده است. فصل اول خود در دو بخش، «تعریف ترافیک» و «اهمیت و ضرورت ترافیک» تدوین شده است. این دو بخش تا حدودی برگرفته از کتاب «جابه‌جایی (ترافیک) از منظر جامعه‌شناسی نهادی»، البته با کمی تغییر است. در این فصل که شاید مهم‌ترین فصل کتاب هم باشد، سعی شده است ضمن تعریف ترافیک، اشکالات وارده به تعریف و دسته‌بندی‌های ترافیک اصلاح شود. در بخش اهمیت ترافیک مطالب مهمی ذیل بیش از ده عنوان گردآوری شده است که نشان می‌دهد چرا بحث ترافیک در جامعه اهمیت دارد و ضرورت توجه به آن چیست؟

در فصل دوم با عنوان «روش تحقیق در ترافیک» روش‌شناسی ترافیک از منظر جامعه‌شناسی آمده است. در این فصل با توجه به مباحث دورکیم در کتاب قواعد روش جامعه‌شناسی، ترافیک به مثابه یک پدیده تحلیل و بررسی شده است. هدف این فصل آن است که خواننده بتواند ترافیک را با تأکید بر جامعه‌شناسی تحلیل و تبیین کند. فصل سوم «مورفولوژی شهری و ترافیک (معرضه، موقعیت، شکل و دیگر عوامل مسلط)» است. در این فصل تلاش شده است ریخت‌شناسی شهر با تأکید بر ترافیک توضیح داده شود. در فصل چهارم «اکولوژی شهری و ترافیک» و با تأکید بر عناصر ترافیکی تحلیل و بررسی شده است. فصل پنجم به «دموگرافی شهری نهادها و سازمان‌های شهری و ارتباط آنان با ترافیک» اختصاص دارد. در این فصل وضعیت جمعیت و اثر متقابل آن بر ترافیک بررسی شده است. «نهادها و سازمان‌های شهری و ارتباط آن با ترافیک» در فصل ششم بیان شده است. این فصل ضمن بیان اهمیت سازمان‌ها و نهادهای ترافیکی در جامعه به ارتباطات میان آنها و نیز در پایان به معرفی برخی سازمان‌های مهم پرداخته است. بررسی رفتارها و رویات شهری‌ها همیشه برای جامعه‌شناسان مهم بوده، از این رو فصل هفتم این مجموعه با عنوان «روحیات و رفتار شهرنشین‌ها» این روحیات را با تأکید بر دیدگاه‌های اندیشمندان جامعه‌شناسی مانند پارک، زیمل، ورت و ابن‌خلدون بررسی کرده است. اما شاید بررسی مسائل و مشکلات حاصل از زندگی شهری یکی از بحث‌برانگیزترین مطالب در مطالعات شهری باشد. در فصل ششم این کتاب این موضوع با عنوان «مسائل و مشکلات (اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی) ناشی از ترافیک» بررسی شده است. اینکه چه ارتباطی میان شهرنشینان در قالب فرد و یا گروه‌ها و

طبقات اجتماعی وجود دارد، با عنوان «ارتباط میان گروه‌ها و طبقات اجتماعی شهر با ترافیک» در فصل نهم بحث شده است. فصل‌های دهم و یازدهم این مجموعه به ترتیب با عناوین «ارتباط میان فعالیت‌های صنعتی، تجاری و خدماتی با پدیده ترافیک» و «مقایسه مشکلات ترافیک در جوامع صنعتی با جوامع در حال توسعه» با هم آمده‌اند. در این فصل ضمن بازگویی ارتباطات میان فعالیت‌های تجاری و صنعتی با پدیده ترافیک، این دو در قالب کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه دیده شده‌اند. برای نشان دادن اثرات ترافیک بر رفتارهای اجتماعی و به عکس رفتار اجتماعی بر اثرات ترافیک، فصل دوازدهم با عنوان «ارتباط رفتار ترافیکی با سایر رفتارهای اجتماعی» طراحی شده است. فصل سیزدهم کتاب مبحثی در باره «ارتباط فرهنگ جوامع با پدیده ترافیک» است که تا حدودی از مطالب و منابع نویسنده و دیدگاه وی دربارهٔ اثر فرهنگ بر ترافیک برداشت شده است. سه فصل چهاردهم، پانزدهم و شانزدهم این مجموعه با عناوین «انواع شهر و ترافیک»، «آسیب‌های اجتماعی و ترافیک» و «ترافیک سازمان‌یافته و کارآمد و ترافیک نابسامان» به ترتیب سعی در ارائه مطالبی برای شناخت بیشتر دانشجویان راهرو، درباره آسیب‌های ترافیکی نابسامان بر جامعه، انواع شهرها و انواع ترافیک‌ها و در پایان راهکارها و پیشنهادها دارد.

هدف‌های کلی کتاب

این کتاب شش هدف کلی را دنبال می‌کند و تمامیباحث و فعالیت‌های طراحی شده برای دانشجویان در کلاس در راستای تحقق آنهاست:

۱. درک ترافیک به منزله پدیده‌ای اجتماعی؛
۲. توان تحلیل اجتماعی پدیده ترافیک،
۳. ارائه راه حل برای مسئله ترافیک همانند نشانگان یک مسئله اجتماعی.
۴. افزایش بردباری در رویارویی با بازیگران عرصه ترافیک؛
۵. وسعت دید برای ملاحظه ترافیک و دیدگاهی وسیع‌تر از ملاحظات فنی-مهندسی و انتظامی؛
۶. امکان جامع‌نگری برای سطوح مختلف مدیریت ترافیک از سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی تا اجرا.